

Públic

ALLÒ QUE ELS GRANS MITJANS NO ESTAN

EXPLICANT SOBRE ELS EUA

Vicenç Navarro

Catedràtic Emèrit de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques,
Universitat Pompeu Fabra, i Professor de Public Policy, The Johns
Hopkins University

29 d'octubre del 2019

Si vostè visita els EUA podrà veure l'enorme atenció que els principals mitjans d'informació d'aquell país dediquen al president Trump. De fet, les seves activitats centren les notícies polítiques de la jornada, dia rere dia, des de l'inici del seu mandat. Aquesta cobertura mediàtica tendeix a ser negativa, i se'l critica principalment per les seves maneres, les seves falsedats, les seves grolleries, les seves sortides de to molt poc presidencials i un llarg etcètera. **I passa el mateix, per cert, als principals mitjans d'informació espanyols, la cobertura dels quals sobre la situació política d'aquell país és, amb comptadíssimes excepcions, bastant deficient.** No soc algú que valori positivament la figura del president Trump. Ans al contrari. Però crec que és un gran error

d'aquests mitjans d'informació donar tanta visibilitat i notorietat a aquest personatge, ja que **contribueixen a crear la percepció que el problema més important que tenen els EUA és el comportament de Trump, i obliden que el principal problema real de la vida política d'aquell país és que un sector molt important de la població el va votar, i que molt probablement el continuaran votant, i no queda exclosa, per tant, la possibilitat que surti reelegit de nou en les properes eleccions presidencials.**

Repeteixo, doncs, que per estrany que pugui semblar, el principal problema que tenen els EUA no és primordialment Trump, sinó que gran part de la classe treballadora blanca (que és la majoria de la classe treballadora) el va votar i és probable que el continuï votant. No cal dir que molts altres grups i classes socials també el van votar. Però el grup més decisiu i que va jugar un paper clau en la seva victòria (especialment en els Estats industrials d'aquell país que van determinar aquell triomf) **van ser barris obrers blancs, alguns dels quals, per cert, havien votat el candidat Obama a les anteriors eleccions.** I el que és més que preocupant és que aquest sector de la classe treballadora blanca continua sent-li molt lleial. **Segons algunes enquestes recents, un 80% dels que el van votar ho tornarien a fer. No hi ha cap altre candidat que tingui un nivell tan alt de lleialtat dels seus votants com Trump.**

Aquest és el gran problema que existeix al país, del qual els mitjans no en parlen. I el que és igualment preocupant és que durant aquests anys de govern Trump, el Partit Demòcrata (que és l'altre partit del sistema bipartidista nord-americà) gairebé no ha posat atenció a per què aquest personatge va guanyar les eleccions que el Partit Demòcrata va perdre. En realitat, aquest últim partit, que ridiculitza constantment la figura de Trump en lloc d'analitzar per què la gent el va votar, ignora deliberadament que **van ser precisament les polítiques públiques aplicades pels governs del Partit Demòcrata les que van causar que es votés Trump. Per això se centren tant en el personatge i molt poc en l'enorme responsabilitat que el Partit Demòcrata ha tingut en la seva victòria.**

Les causes de la victòria de Trump: les polítiques neoliberals de l'establishment demòcrata

Tota l'evidència mostra que han estat les polítiques públiques neoliberals aplicades per l'establishment polític del Partit Demòcrata les que han fustigat a la gran majoria de la classe treballadora, que se sent totalment ignorada per aquest establishment. En realitat, aquest establishment actuava sota el supòsit erroni que ja no existia una classe treballadora al país. En el seu ideari i argumentari la seva base social era i continua sent la classe mitjana, ja que assumien que la classe treballadora o

bé havia desaparegut o bé s'havia transformat en classe mitjana (passa una cosa semblant, per cert, amb la socialdemocràcia europea, inclosa l'espanyola, el PSOE). És per això que el Partit Demòcrata no ha digerit encara la victòria de Trump i no entén el que està passant entre les seves bases electorals, inclosa la classe treballadora, que ha anat abandonant aquest partit des de fa anys, el qual s'anomenava el Partit del Poble (the People's Party) i que ara es podria definir com el partit del capital financer (the Wall Street Party), ja que és la banca (Wall Street) una de les seves fonts més importants de finançament, incloses les candidatures del president Clinton, del president Obama i de la presidenciable Hillary Clinton.

Les característiques del Partit Demòcrata: la seva promoció de la globalització neoliberal

El Partit Demòcrata, des de l'època del president Clinton – que, juntament amb Tony Blair (del Partit Laborista britànic), i Gerhard Schröder (del Partit Socialdemòcrata alemany), va fundar la Tercera Via–, fou l'abanderat de la globalització de la indústria i del moviment de capitals que han contribuït a la desindustrialització dels EUA (el sector amb majors salaris on treballava la classe treballadora blanca). Aquest suport a les polítiques globalitzadores era part de la seva ideologia neoliberal promoguda pel món de les grans empreses nord-

americanes (que als EUA es coneix com *The Corporate Class*, és a dir, la classe de propietaris i gestors de les grans corporacions industrials i de serveis del país). Aquesta ideologia representava no només un abandonament de les polítiques públiques keynesianes, sinó també d'aquelles que intentaven redistribuir els recursos a favor del món del treball. **És important assenyalar, però, que Clinton no es va presentar com a neoliberal quan va ser escollit l'any 1992.** Ans al contrari. Va guanyar aquelles eleccions amb un programa que **tenia molts components progressistes que procedien de la campanya de les esquerres dins del Partit Demòcrata, liderades per Jesse Jackson, de qui vaig ser assessor, que gairebé va guanyar les primàries d'aquell partit l'any 1988** enfront del candidat de l'aparell del Partit, Dukakis, governador de Massachusetts.

El gran èxit de Jackson i la seva Rainbow Coalition (repeteix, l'aliança de les esquerres del Partit Demòcrata) explica que Clinton, astutament, es fes seves moltes de les seves propostes progressistes, com ara establir un Programa Nacional de Sanitat, encara inexistent als EUA. Aquestes propostes van contribuir a la seva victòria, propostes que, d'altra banda, tan bon punt va guanyar, va abandonar. En realitat, no només va abandonar gran part de les propostes de la Rainbow Coalition que s'havia fet seves, sinó que **fins i tot va aprovar algunes de les propostes més favorables al món empresarial**

(The Corporate Class) que havia promogut el president Bush pare, que el va precedir. Entre elles, la més important va ser el Tractat de Lliure Comerç entre els EUA, el Canadà i Mèxic (NAFTA), que fou aprovat al Congrés dels EUA en contra de la majoria de demòcrates i amb el suport dels republicans i els demòcrates del sud dels EUA (el sector més conservador d'aquell partit). Aquesta mesura va crear un gran enuig i rebuig per part de la classe treballadora, que va determinar la seva abstenció a les eleccions al Congrés del 1994 (dos anys després de la victòria de Clinton), cosa que va provocar que el Partit Republicà guanyés la majoria en aquella cambra, i es parlés aleshores de la "revolució republicana", quan en realitat el resultat d'aquelles eleccions va ser la derrota del Partit Demòcrata liderat per Clinton, més que la victòria dels republicans.

Les conseqüències del neoliberalisme de la Tercera Via

Com a conseqüència d'aquesta "revolució republicana", Clinton va fer-se seves, de nou, les propostes neoliberals promogudes pels republicans. **Com a resultat, els salaris i el poder adquisitiu d'aquesta classe treballadora van baixar i han continuat baixant des d'aleshores (fins i tot durant el mandat del president Obama), de manera que el salari mínim per hora als EUA és de només 7,25 dòlars (estandarditzats per unitats de poder de compra –UPP–), un dels més**

baixos dins del capitalisme desenvolupat. El salari mínim de la mitjana dels països de la UE-15 és de 9,2 dòlars per hora (sense incloure-hi Suècia, Dinamarca, Itàlia, Finlàndia i Àustria). El salari mínim per hora a Espanya és de 6,9 dòlars estandarditzats, un dels més baixos de la UE-15.

És important assenyalar que una evolució semblant a la del nou Partit Demòcrata clintonià va tenir lloc a Europa amb la socialdemocràcia, que va anar perdent la seva base electoral (primordialment, la classe treballadora) al convertir-se al neoliberalisme, i va deixar de ser socialdemòcrata per passar a ser socioliberal, i va adoptar polítiques públiques neoliberals que van afavorir clarament les seves *Corporate Classes*. Aquesta va ser la causa del creixement de la ultradreta, un fenomen que ha caracteritzat molts països als dos costats de l'Atlàntic Nord.

Aquesta transformació de la socialdemocràcia al socioliberalisme es deu a moltes causes, **però una d'especial interès és el canvi en el finançament d'aquests partits (que depenen cada cop més dels fons procedents de la *Corporate Class*), així com el canvi en la composició del seu personal i dels seus dirigents, tots ells membres de les classes mitjanes d'educació superior (la classe**

mitjana il·lustrada), que no tenen cap connexió amb la classe treballadora, la qual ignoren.

La suposada "modernització" del Partit Demòcrata. La substitució de les polítiques redistributives per les polítiques d'igualtat d'oportunitats

El distanciament del Partit Demòcrata de la classe treballadora i el seu creixent apropament a la classe corporativa (característica de la Tercera Via) explica el seu compromís amb la globalització neoliberal i amb la redefinició de les polítiques redistributives, amb la qual cosa van passar a afavorir, a partir d'aleshores, les rendes del capital i els grups benestants, a costa del descens de les rendes del treball. Així ho mostren les dades sobre la distribució de les rendes en aquell país: les rendes del treball van baixar, i van passar de representar un 65,3% l'any 1993 (quan Clinton comença la seva presidència) de totes les rendes del país, a un 60,5% l'any 2018. **La continuïtat d'aquestes polítiques ha causat en enorme creixement de les desigualtats, de manera que, segons un estudi recent d'Emmanuel Sáez i Gabriel Zucman, titulat *The triumph of injustice*, 400 famílies benestants acumulen més riquesa que el conjunt del 60% de renda inferior de totes les llars. I el 0,1% té més riquesa que el 80%.** En realitat, un impost d'un 2% sobre els ingressos d'aquestes famílies originaria prou ingressos per eliminar la pobresa en aquell país.

Aquesta transformació del Partit Demòcrata ha anat acompanyada de la desaparició de la categoria de classe social com a variable per entendre la realitat política i social del país. L'enorme poder de la classe dominant (*the Corporate Class als EUA*) explica la desaparició de la categoria de classe social en l'anàlisi i el discurs d'un país (inclosos els EUA, on el poder de la classe dominant és molt gran). En realitat, aquest fenomen es dona també a Espanya, on gairebé ningú no parla de classes socials. En lloc d'això, les categories raça i gènere centren el tema de les desigualtats.

Aquest canvi als EUA va anar acompanyat d'un altre: **les polítiques redistributives van passar a ser substituïdes per les polítiques a favor de la igualtat d'oportunitats, amb l'objectiu d'acabar amb la discriminació racial i sexual (però no per classe social).** D'aquesta manera el Partit Demòcrata va intentar i es continua presentant com al partit de les oportunitats, que garanteix que qualsevol ciutadà nord-americà tingui la mateixa oportunitat d'arribar a la cúspide social. **El seu centre d'acció és l'àrea legislativa federal que sanciona i penalitza la discriminació per raça i gènere (repeteixo, però no per classe social), entre d'altres.** Aquestes polítiques han facilitat la mobilitat vertical, sobretot en el sentit d'incorporar afroamericans (i en menor mesura, llatins) i

dones a les institucions públiques (i en menor grau, privades) dels EUA. **La seva màxima expressió va ser l'elecció d'un afroamericà, el Sr. Obama, com a president i la gairebé victòria d'una dona candidata a presidenta. Aquesta incorporació i integració de les minories i de les dones a les estructures de poder polític va tenir des del principi un condicionant de classe social, ja que en la seva gran majoria, les persones integrades pertanyien a les classes mitjanes professionals, i només molt rarament a les classes treballadores.**

Crítica de Nancy Fraser i del concepte del neoliberalisme progressista

S'equivoca, però, Nancy Fraser al considerar el clintonisme com una aliança dels moviments socials – moviments dels drets civils i feministes, entre d'altres- amb el Partit Demòcrata, i definir aquesta aliança com a neoliberalisme progressista (veure el seu article "The end of progressive neoliberalism", *Dissent*, 02.01.17). El seu intent de convertir-se en un partit feminista, per exemple, es dona en **resposta a la radicalització d'amplis sectors d'aquests moviments que van crear una alarma entre l'establishment polític nord-americà, i, molt en particular, en el Partit Demòcrata, el qual va respondre a tal amenaça mitjançant l'intent (en part amb èxit) de coaptació i instrumentalització del seus dirigents, i els va incorporar a**

l'estructura de poder, dins d'un context definit per la correlació de forces sota el domini de la *Corporate Class*. S'intentava així diluir qualsevol amenaça d'inestabilitat per a l'ordre existent.

La radicalització dels moviments socials i l'intent del Partit Demòcrata de contenir-la. El moviment feminista

Només cal observar el que va passar amb el principal moviment feminista que existeix als EUA (NOW), que va donar suport a Hillary Clinton de manera activa com a candidata a la presidència (que fou la màxima defensora de la globalització neoliberal a l'administració Obama). **La direcció de NOW insuflava una visió neoliberal en els seus programes que representava només un sector de les dones i del moviment defensor dels drets de les dones: el sector format per persones que pertanyen a la classe mitjana professional amb educació superior (l'esmentada classe mitjana il·lustrada).** Aquesta classe social i aquest feminisme neoliberal als EUA eren i són profundament antisocialistes: **la candidata Hillary Clinton va intentar destruir el candidat socialista Bernie Sanders a les primàries del Partit Demòcrata,** que les enquestes mostraven que podria haver guanyat les eleccions presidencials. **Aquesta hostilitat cap a les esquerres va incloure també una forta oposició a les feministes contestatàries antiestablishment, que van ser marginades i discriminades. Les**

hereves d'aquests sectors d'esquerres, que procedeixen de les classes populars (com Alexandria Ocasio-Cortez, entre d'altres), representen el feminisme socialista, i es presenten sense embuts com a tals i com a part del moviment socialista liderat per Bernie Sanders.

El moviment d'alliberament de la població negra

Una cosa similar va passar amb el moviment d'alliberament negre que, en els seus orígens, **va veure associat l'alliberament de la majoria de la població negra amb l'alliberament de la majoria de la classe treballadora, fins a tal punt que una setmana abans de ser assassinat, Martin Luther King va definir la "lluita de classes" com la realitat social que afectava més la vida política, econòmica i social del país, és a dir, com el punt essencial de la vida del país. Per això es va promoure l'aliança, i fins i tot confluència, de tots els moviments que defensaven les víctimes del sistema polític, econòmic i cultural dels EUA, dominat per la *Corporate Class* i els seus establishments polítics i mediàtics. Va promoure així la convergència del moviment de drets civils amb el moviment obrer, i va relacionar d'aquesta manera l'alliberament d'ambdós col·lectius. La classe social era, per a Martin Luther King, l'element de transversalitat que facilitava les aliances, i denunciava el racisme com al mecanisme i**

ideologia que la *Corporate Class* utilitzava per dividir la classe treballadora del país.

Les polítiques del Partit Demòcrata, però, no van donar suport a aquesta estratègia. Ans al contrari, **van desenvolupar estratègies i polítiques que intentaven integrar dins del sistema cada grup per separat. En el cas de la població negra, les polítiques públiques de tipus assistencial, a fi d'integrar-la dins de l'estructura de poder (idea que va assolir la seva màxima expressió amb l'elecció del president Obama), van mostrar les limitacions d'aquesta estratègia: el nivell de vida de la població negra no va millorar durant el seu mandat.**

Fer aquesta observació no implica desmerèixer la importància del factor simbòlic. La seva importància depèn, però, del context en què apareix. El benestar i la qualitat de vida de la majoria de la classe treballadora, de raça negra a Baltimore, no ha millorat quan l'alcaldia ha canviat de raça, anys enrere blanca, i ara negra. **Les polítiques neoliberals s'han continuat aplicant fins i tot amb una alcaldessa, dona i afroamericana, que va vetar l'augment del salari mínim en una ciutat on la majoria de la població és precisament afroamericana.** Així doncs, la integració de les minories i de les dones a diferents estrats de l'Estat realitzada

pel Partit Demòcrata neoliberal ha servit principalment per promoure millor el neoliberalisme.

Trump com a conseqüència del rebuig al neoliberalisme progressista

El mal anomenat neoliberalisme progressista va ser precisament el que va crear un enorme rebuig entre els grups més perjudicats per l'aplicació de les seves polítiques, principalment els sectors de les classes populars en general i la classe treballadora en particular: i aquesta va ser la pedrera de suport a Trump. Sanders podria haver canalitzat aquest enuig i això va passar durant la campanya, ja que els seus màxims suports van venir de la classe treballadora i dels joves, com també està passant ara. **L'atac sobre ell i la seva destrucció com a candidat per part de l'aparell del Partit Demòcrata van contribuir a l'èxit de Trump, que es va presentar com al candidat antiestablishment.** El votant més fidel a Trump és **profundament antiglobalització, i percep el govern federal com l'origen dels seus problemes a causa de la seva atenció suposadament exclusiva a les minories i les dones (de renda superior) a costa seva (siguin homes o dones), i a la seva excessiva tolerància amb la immigració.** Trump, que lluny de ser un inepte, és enormement astut, alimenta aquesta percepció amb un llenguatge molt accessible i molt popular,

amb grans dosis de racisme i sexisme, i amb un comportament antiestablishment que ajuda a ofuscar i ocultar les seves polítiques enormement favorables al component més reaccionari de la *Corporate Class*.

El seu nacionalisme extrem, basat en un sentit de supremacisme racial (de la raça blanca), masclista, profundament antidemocràtic, autoritari i cabdillista, reuneix les característiques del feixisme europeu, amb una excepció. El feixisme europeu (que era també l'instrument de les classes dominants per destruir el moviment socialista i comunista) **no era anti-Estat**, ja que competia amb el moviment obrer en la necessitat de cobrir les necessitats bàsiques de la classe obrera. **En canvi, el trumpisme sí que és anti-Estat i anti polítiques públiques socials. És un feixisme llibertari més semblant a Vox que a Le Pen. I representa una enorme amenaça per a la democràcia i el benestar de les classes populars.**

Quina és l'alternativa?

Una de les causes de l'enorme poder de la *Corporate Class* als EUA és l'atomització i autonomia dels moviments de resistència, fet que ja està tenint lloc també a Europa. Als EUA, a diferència de l'Europa Occidental, no hi ha hagut moviments que

afavorissin la transversalitat entre ells. La Rainbow Coalition en va ser una excepció. El seu objectiu era establir una aliança dels moviments socials. Però fins i tot aquesta aliança no va tenir una ideologia que permetés relacionar els diferents tipus d'explotació per establir un futur i projecte comú. **L'absència d'un projecte socialista de masses que permeti relacionar explotació de classe social, explotació racial i explotació de gènere, per exemple, ha debilitat cadascun d'aquests moviments, que acaben competint pel suport popular.**

A l'Europa Occidental, el socialisme va tenir una àmplia base social que va permetre avançar en diverses dimensions de l'alliberament humà. No és per casualitat que els països on l'explotació de classe (i les desigualtats que genera), de gènere i de raça és menor siguin els del nord d'Europa, on partits pertanyents a tal tradició política han governat durant la major part del període transcorregut des de la II Guerra Mundial. No hi ha en aquests països moviments feministes gaire forts. Però les dones tenen molts més drets polítics, socials i laborals que als EUA, on aquests drets estan enormement limitats. El context polític és determinant, i aquest context als EUA és molt desfavorable per a l'alliberament de les diferents causes de l'opressió, al no haver-hi un projecte comú. El que és preocupant és que aquest model neoliberal s'està estenent també a Europa. En realitat, a

Europa, el creixement de la ultradreta no ha assolit encara les dimensions dels EUA, on el partit governant, el republicà, és ja un partit d'ultradreta amb característiques feixitzants. Això és nou als EUA, i molt preocupant. I que no es vegi així és el gran problema.

Els candidats del Partit Demòcrata

L'alternativa a aquest "neoliberalisme suposadament progressista" (avui representat per una dona, líder del Partit Demòcrata, Nancy Pelosi), ha estat Bernie Sanders, que es defineix sense embuts com a socialista, i pren com a referència les polítiques públiques de caràcter universal que empoderen la ciutadania en la seva totalitat. És l'equivalent al socialdemòcrata nòrdic escandinau de fa vint anys. I és enormement popular entre els joves i entre la classe treballadora. No cal dir que és una de les persones més odiades per l'establishment politicomediàtic dels EUA, que utilitza tots els mitjans al seu abast per destruir-lo. **L'altra candidata és Elizabeth Warren, un personatge curiós, ja que, tot i que prové d'una família amb pocs recursos, va passar a ser integrada ràpidament a les institucions, i es va convertir en professora de Harvard.** En aquesta etapa de ràpid ascens va tenir postures neoliberals. Però va canviar i ha anat prenent posicions més properes a Sanders, tot i aclarir que no és socialista. En realitat, es

defineix com a feminista i "capitalista fins al moll de l'os". És popular, sobretot, entre les classes mitjanes amb educació superior.

El que millor representa l'herència Clinton en la seva versió més conservadora és Joe Biden, que va ser vicepresident amb Obama, que clarament representa el Partit Demòcrata tradicional i que, en contrast amb Trump, dona una imatge de tipus presidencial, hereva de l'administració Obama. Aquest partit ha estat intentant destruir Trump en base al comportament poc presidencial de l'actual president. **L'objectiu central del seu programa anti-Trump ha estat mostrar les connexions d'aquest amb el govern rus durant la seva etapa d'home de negocis en assumptes immobiliaris, i més tard com a presidenciable, amb la petició d'ajuda a Putin en la seva pugna electoral amb la Sra. Clinton. Aquest tema, però, no té gran importància per al ciutadà normal i corrent,** el qual sap que el govern ha intervingut intensament en les eleccions d'altres països i troba normal (tot i que no desitjable) que altres països intentin intervenir en les eleccions del seu país.

I ara, gran part de **l'atenció se centra en les connexions de Trump amb personatges i països estrangers perquè l'ajudin en la seva propera campanya electoral, i li donin informació útil.** La utilització de l'Estat com si fos de la seva propietat per a fins personals

és quelcom típic de Trump. I és denunciable. Però al seu votant no li provoca tant de rebuig, ja que coneix la corrupció del sistema polític. **En realitat, l'atractiu de Trump és que el seu comportament està fora del normal, ja que fa explícitament allò que altres fan ocultament.** Se salta a la valenta tot el protocol i els requisits ètics del seu mandat. El seu antiestablishment és molt atractiu. Trencar amb totes les normes. **I la seva crítica als mitjans és popular, ja que aquests són altament impopulars.**

Allò que el Partit Demòcrata hauria de fer, a més d'autocrítica, és veure com les polítiques que està imposant estan fent mal a la població que el votava abans: la classe treballadora. Però perquè això passi cal autocrítica d'aquest partit, cosa que és difícil (gairebé impossible) que passi. **I és aquest el problema. El sistema bipartidista nord-americà és molt poc democràtic i les institucions estan clarament esbiaixades en contra de qualsevol canvi, tal com, per cert, passa també a Espanya. I molt em temo que, sense canvis al Partit Demòcrata, pocs canvis hi haurà als EUA.**